

Volgende donderdag, 1 december, organiseren het Europees Parlement, de Stad Aken en de Stichting Karel de Grote een belangwekkend debat tussen vier voormalige winnaars van de prestigieuze Karel de Groteprijs. Onderwerp van discussie is de toekomst van de Europese Unie.

Deelnemers zijn Gro Harlem Brundtland, de voormalige eerste minister van Noorwegen, Jacques Delors, voormalig president van de Europese Commissie, Gyula Horn, voormalige eerste minister van Hongarije en de schrijver György Konrad van de Kunstenakademie in Berlijn.

Naar aanleiding daarvan bracht André Leysen, lid van de jury van de Karel de Groteprijs, vier voormalige Belgische premiers bijeen voor een gesprek met *De Standaard* en de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* over hetzelfde thema. Leo Tindemans, Mark Eyskens, Wilfried Martens en Jean-Luc Dehaene overspannen een kwarteeuw Belgische inbreng in het Europees beleid.

Ook premier Guy Verhofstadt was uitgenodigd, maar hij moest op het laatste ogenblik afzeggen vanwege het overlijden van zijn vader.

Dringend gevraagd: Europees leiderschap

Van onze redacteurs
Peter Vandermeersch
Bernard Bulcke
Mia Doornaert

EUROPA is in een diepe crisis verzeild geraakt. Maar de Unie lijdt niet zozeer aan een democratisch deficit dan wel aan een „leiderschapsdeficit”, vinden de vier ex-premiers. En dat deficit ligt zowel bij de nationale regeringen als in de Europese Commissie.

Het probleem is nu acuut, maar het is begonnen, zegt Jean-Luc Dehaene, met het vertrek van Jacques Delors als Commissievoorzitter en met de verdwijning van het stel François Mitterrand-Helmut Kohl van het Europese politieke toneel.

De vier zijn het er ook over eens dat de Unie niet met een routineprobleem kampt. De verwerping van de Europese grondwet in Frankrijk en Nederland, twee landen die aan de wieg stonden van de Unie, zien ze eerder als een symptoom dan als de oorzaak ervan.

„We hadden in de Conventie scenario's uitgedokterd voor het geval een of andere lidstaat de grondwet zou verwerpen”, zegt Jean-Luc Dehaene. „Waar niemand aan gedacht had, was dat één of meer van de zes stichtende landen neen zouden zeggen. Dat haalde een streep door alle modellen van een Europa met een harde kern en daarrond verschillende snelheden, want iedereen ging ervan uit dat de oorspronkelijke Zes in die harde kern zouden zitten. Als je een geloofwaardigheids crisis in de harde kern hebt, dat zit je met een diepe crisis.”

Leo Tindemans heeft in de referendums drie tendensen vastgesteld die hij zeer zorgwekkend vindt, en die hem aan de jaren dertig herinneren. „Ik zie een terugkeer naar het economisch protectionisme, een wederopkomst van het politiek nationalisme, en een antiparlementarisme, in de zin van, we gaan die Europese grondwet toch niet voorleggen aan onze parlementsleden die er ook niets van weten, we gaan naar het volk.”

Wilfried Martens hoorde op

een recente bijeenkomst in Parijs de crisis aldus beschrijven door ex-president, en gewezen Conventie-voorzitter Valéry Giscard d'Estaing: „Het Europese stelsel functioneert zeer slecht, Frankrijk heeft geen Europees project meer, en de Europeanen hebben geen Europees project meer.”

Martens denkt dat de Unie nu niet zozeer grote doctrines maar concrete projecten nodig heeft. „De Europese Unie werd door de bevolkingen gedragen wanneer ze gemeenschappelijke acties ontwikkelde. Ik heb nooit een periode gekend wanneer er zoveel enthousiasme was als bij voor de voorbereiding van de eenheidsmarkt. Iedereen was voor, niet alleen de politici, niet alleen de ondernemers maar ook Georges Debunne, Jef Houthuys, de vakbonden.”

Maar ook hij komt daarmee terug op de kwestie van leiderschap. Want gemeenschappelijke acties vereisen „een Commissie die deze projecten krachtig voorbereidt, en rege-

TINDEMANS

„Ik zie drie tendensen die aan de jaren dertig herinneren: terugkeer naar het economisch protectionisme, een heropkomst van het politiek nationalisme, en een antiparlementarisme”

ringsleiders die ze vastberaden steunen en doordrukken. En dat gebeurt nu niet”.

Mark Eyskens definieert de crisis met een van de woordspelingen die zo makkelijk bij hem opborrelen. „Nos dirigeants sont devenus des dirigeants”.

Dat nieuwe Europa moet reageren op nieuwe uitdagingen. Dehaene: „Eerst was er de Europese samenwerking als antwoord op twee wereldoorlogen. Dat werd emotioneel gedragen door de publieke opinies. Vandaag moet de Unie de middelen geven om te kunnen antwoorden op de uitdagingen van de globalisering, een belangrijke acteur zijn op wereldschaal. Maar dat rationeel argument wordt emotioneel niet aanvaard door de bevolking. En dus staat ze open op de populistische boodschappen die we in Frankrijk aan de lopende band hebben gehoord tijdens de campagne, over de terugplooiing op de eigen staat.”

Tindemans herinnert eraan dat Frankrijk altijd dubbelzinnig is geweest over integratie. „Steek de schuld niet alleen op de Angelsaksers. Denk terug aan het 'compromis van Luxemburg' (dat Frankrijk terug naar de EU-raden bracht na de „politiek van de lege stoel” van De Gaulle). De gaulistische stelling van een antifederalisme, intergouvernementeel Europa zit er nog diep in. En in het referendum is dat naar boven gekomen: la France, la France. Luister maar naar het discours van politici als Dominique de Villepin en Nicolas Sarkozy, die na de oorlog geboren zijn.”

„De grote vraag bij de bevolking is nu niet naar nieuwe instellingen of initiatieven, maar om grenzen”, zegt Dehaene.

Ten gronde, zegt Wilfried Martens, betekent die vraag nog iets anders. Moet Turkije lid worden van de Unie of niet? De vraag beroerde tot begin oktober heel Europa. De tegenstanders zijn vooral in het christen-democratische kamp te vinden. Angela Merkel, de nieuwe kanselier van Duitsland, voerde ertegen campagne.

Mark Eyskens ontwijkt eerst de vraag maar heeft een positief vooroordeel. „Het ant-

woord ligt nu bij de Turken zelf. Er zijn zware voorwaarden opgelegd. Maar als ze aan de voorwaarden voldoen, dan vind ik het vanuit democratisch oogpunt zeer belangrijk dat een sociologisch moslimland lid kan worden.”

Jean-Luc Dehaene heeft daar duidelijk meer moeite mee. „Mijn standpunt ten gronde verschilt van mijn politiek standpunt” geeft hij toe. „Had men destijds, in 1999, toen in Helsinki de beslissing viel dat Turkije een kandidaat-lidstaat was, al de politiek van het nabuurschap gehad, waarbij men aan buurlanden samenwerking aanbiedt en daaraan toevoegt dat het hun taak is om buur te zijn, dan had men de zaak via deze weg kunnen oplossen. Maar men had die keuze niet. En daarom vond ik ook dat we na de positieve rapporten van de Commissie, de beslissing van de regeringsleiders dat er moest onderhandeld worden, moesten verdedigen. Maar dit gezegd zijnde, stel ik vast dat het voor het eerst om

DEHAENE

„Mijn probleem blijft het politieke Europa. Met Turkije erbij zie ik dat er niet snel komen. En dat was ons uitgangspunt.”

Mark Eyskens, premier 1981. © mh

Wilfried Martens, premier 1979-1981, 1981-1992. © mh

zeer voorwaardelijke onderhandelingen gaat en het best mogelijk is dat ze kunnen onderbroken worden of dat er helemaal geen toetreding komt. Vergeet niet dat president Jacques Chirac in de Franse grondwet heeft geschreven dat er een referendum over moet komen. Mijn probleem blijft het politieke Europa. Met Turkije erbij zie ik dat er niet snel komen. En dat was ons uitgangspunt. Daarom blijf ik voorstander van de associatieformule: het economisch Europa, met Turkije, kan eventueel groter kan zijn dan het politieke Europa.

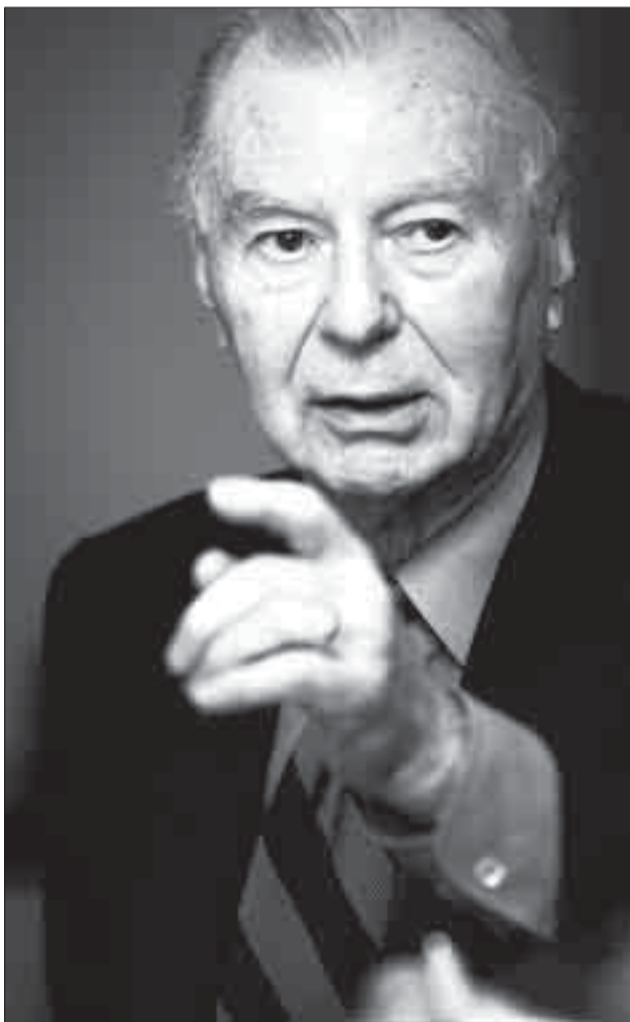
Wilfried Martens verwijst direct naar het Duitse regeerakkoord waar de kwestie open gelaten wordt. Maar zelf vindt ook hij dat Turkije eerst in een „geprivilegieerd partnerschap” moet kunnen worden opgenomen. „Ik ben het volledig eens met Angela Merkel die zegt dat Europa momenteel niet de mogelijkheid heeft om een land met 70 miljoen inwoners te integreren. En ten tweede is het gevaar voor een clash in Turkije zelf niet uitgesloten als ik zie hoeveel verplichtingen dat land moet overnemen. De huidige, pro-Europese stuwings in Turkije kan daarbij

Jean-Luc Dehaene, premier 1992-1999. © mh

André Leysen. © mh

Leo Tindemans, premier 1974-1978. © mh

worden teruggedraaid. Daarom is de blijvende band met de Unie zeer belangrijk voor de regering-Erdogan waar ik in geloof."

Leo Tindemans grijpt terug naar 1982 toen hij als minister van Buitenlandse Zaken in de regering van Wilfried Martens, met de Turkse vraag naar lidmaatschap geconfronteerd werd. „We kregen die vraag toen niet alleen van Turkije maar ook van Marokko. Voor Marokko was de kwestie in twee minuten geregeld. Dat was geen Europees land. Ik vind het een schande hoe Europa Turkije sindsdien behan-

delt: een land van 70 miljoen inwoners! Op elke Europese Raad hoorde je dat er vooruitgang was maar dat de ene keer dit en de andere keer dat nog moest gebeuren. Met zo'n land doet men dat niet. En bovendien heeft men nog altijd niet op de vraag geantwoord of Turkije een Europees land is of niet. Volgens het verdrag is dat een voorwaarde. Ik heb dat artikel moeten voorlezen. Als men toen al een antwoord gegeven had, dan was het probleem opgelost. Nu kan men eigenlijk om puur psychologische redenen niet meer neen zeggen."

Dehaene beaamt dat. „In feite heeft men aan Turkije neen gezegd. Maar men heeft dat niet openlijk durven uitspreken."

Zal de uitbreiding met de Balkan en nadien Turkije er niet voor zorgen dat Europa uiteindelijk alleen met een kern voorttrekkers aan het politieke project moet voortwerken?

„Mijn probleem daarmee is dat de kerngroep van de zes ook niet meer vooruit kan sedert het negatieve referendum in Nederland en Frankrijk. Dát is de kern van de crisis die we nu meemaken", herhaalt Jean-Luc Dehaene. „Frankrijk en Nederland zijn twee landen waar het Europese project tot nu niet ter discussie stond."

„Maar", zo voegt Mark Eys-

kens eraan toe, „het is ook niet denkbaar dat we bijvoorbeeld een Europees buitenlands beleid of een Europese defensie maken zonder de Britten. We moeten dus het politieke Europa heruitvinden maar het drama is dat dit niet kan zonder de Britten."

Maar volgens Jean-Luc Dehaene is het probleem met Groot-Brittannië dat men altijd moet voorgaan en dat ze dan zelf beslissen of ze zullen volgen of niet.

Hoe kunnen we dan verder?

Met het kern-Europa gaat het niet meer omdat, zoals Jean-Luc Dehaene het zegt, twee van de zes met een neen-referendum afstand hebben genomen. Anderzijds wil het Verenigd Koninkrijk nu niet verder gaan. Misschien kan een „directoire" van de grote landen een uitweg bieden. Of moeten we terug naar Jacques Delors die destijds het idee van de concentrische cirkels lanceerde, als beeld van een mogelijke oplossing: een groep kernlanden die aan alles meedoen en anderen daarrond die naargelang hun mogelijkheden, deelnemen aan andere sectoren van het Europese beleid. „Is niet het moment gekomen om dat operationeel te maken", vraagt Wilfried Martens zich af.

Mark Eyskens benadrukt daarbij dat associatieakkoorden niet mogen meespelen als formule. „Alles moet binnen de Unie gebeuren. Anders ontstaat er frustratie tussen degenen die „erbij horen" en degenen die er „niet bij horen". Hij pleit daarom voor de „versterkte samenwerking" die in de verdragen is voorzien: enkele landen die met de toelating van de andere, op bepaalde domeinen een stap vooruit zetten terwijl de anderen achterop blijven.

„Ja ja", antwoordt Jean-Luc Dehaene veelbetekenend. „Dan krijg je landen die eerst in de Unie binnenkomen en

dan zeggen wat ze willen en wat niet."

„Vandaag is dat onwerkbaar", voegt ook Wilfried Martens eraan toe. „Alle landen moeten zo'n samenwerking goedkeuren." Alleen het principe is in het Verdrag van Amsterdam aanvaard maar wat niet opgelost is, is hoe de Europese instellingen tegenover elk van die onderdelen staan, waarschuwt Dehaene bovendien. „Dat is nu een enorm probleem met de muntunie. Die is het summum van de Europese integratie. Maar omdat de bevoegdheid van de Europese Commissie daar verschilt naargelang de landen er deel van uitmaken of niet, wordt de muntunie meer en meer een kwestie die de betrokken regeringen onderling regelen, zonder de Commissie."

„Ik ben tegen een directorium van de grote landen maar anderzijds moeten we ook als klein land, afstappen van het principe van de gelijkheid van de lidstaten" voegt hij eraan toe. „Die gelijkheid, dat is natuurlijk quatsch. We moeten gewoon erkennen dat er grote lidstaten zijn en kleine."

Jean-Luc Dehaene legde dat ook al uit aan de nieuwe, meestal kleine, lidstaten. „Ik probeer hen altijd uit te leggen dat het geen zin heeft om de nationale soevereiniteit te verdedigen in het kader van de nieuwe, geglobaliseerde wereld, waar zelfs de grote, maar zeker de kleine landen alleen over een puur theoretische soevereiniteit beschikken. Daarentegen hebben ze in een gedeelde soevereiniteit, zoals in de Europese Unie, wel iets te zeggen. En ik geef hen het voorbeeld van België en de muntunie. Onze frank was voor de euro gekoppeld aan de Duitse mark en alle beslissingen werden in Frankfurt genomen. Nu zitten we mee in de Europese Centrale Bank en beslissen we mee over de rente. Het centrale punt voor de kleine landen is dus de communautaire methode waar de Europese Commissie optreedt in het gezamenlijke belang. Dat is essentieel. Als we het aan de re-

geringen moeten overlaten, dan is er altijd de neiging van de groten om onderling een akkoord te maken dat de kleintjes moeten slikken."

Dehaene verdedigt daarbij duidelijk een kleine Commissie, waarin er altijd een of meerdere grote leden van de Unie zetelen en waarin de kleine lidstaten aanwezig zijn volgens een beurtrol.

Mark Eyskens: „We zijn natuurlijk tegen een directorium als instelling. Maar een de-facto-directorium kan goed doen. Ik denk aan de Frans-Duitse samenwerking onder Schmidt en Giscard en onder Kohl en Mitterrand. Dankzij dat leiderschap en de goede persoonlijke relaties is de Unie fel vooruit gegaan."

„Ja. Maar dat kan na elke verkiezing weer veranderen", antwoordt Leo Tindemans daarop.

„Wat Jean-Luc heeft gezegd is zeer juist", besluit Wilfried Martens. „De enige manier voor een klein land om invloed te hebben, is de communautaire methode. Het is de enige weg om nog invloed uit te oefenen."

Conclusie?

Leo Tindemans besluit zeer pessimistisch.

„Met hetgeen ik nu zie geloof ik dat we nooit de droom zullen bereiken van het politieke Europa. De natiestaten bestaan nog en ze worden weer sterker."

„Ik zal een belangrijk Duits politicus citeren, maar zijn naam niet noemen", zegt Wilfried Martens. „Hij zei: na de Europese Unie zullen de nationale staten herrijzen."

André Leysen besluit.

„Ik geloof dat niet. Wat bijeen hoort en bijeen is, kan niet meer uit elkaar. Europa nog kapot maken is niet meer mogelijk. De kleine landen kunnen daartoe bijdragen. Maar hun aanzien hangt af van de kwaliteit van hun leiders. En ik moet zeggen, België heeft dat tot en met vandaag, niet slecht gedaan."

► Bladzijde 42: commentaar: Meer Europa, niet minder.

MARTENS

„We hebben veel te lang nagelaten te spreken van de identiteit en het einddoel van de Europese Unie. Men kan niet over grenzen spreken als men niet weet wat de essentie is van de Europese Unie."

EYSKENS

„Het publiek en de leiders beseffen onvoldoende welk een waterscheiding het einde van de Koude Oorlog is geweest. Het Europa van vandaag is een open, ontgrensd Europa."

LEYSEN

„Het aanzien van de kleine landen in de Unie, hangt af van de kwaliteit van zijn leiders. En ik moet zeggen, België heeft dat tot en met vandaag, niet slecht gedaan."